

דבר תורה לפרשת עקב מאת הרב ישראל סמט

לוחות ושברי לוחות

שניים מי יודע? שני לוחות הברית, שהם ארבעה – ראשונים ושניים. לוחות ראשונים ניתנו כשעלה משה להר סיני. לאחר חטא העגל שבר את הלוחות ולאחר זמן נתן הקב"ה למשה לוחות שניים. מפתיע לגלות שישנו דיון בשאלה כמה ארונות היו?

לפני שמשה קיבל את הלוחות השניים, ציווה אותו הקב"ה להכין ארון עץ שבו ישים את הלוחות השניים וכך עשה (דברים י, א-ה). נחלקו רבותינו האם ארון העץ הוא הארון שאחר כך היה במשכן או ארון אחר. אם הוא הארון שהיה במשכן, ארון אחד היה, שנעשה בתחילה מעץ ואחר כך צופה בזהב. אם ארון העץ היה ארון אחר, במדבר נבנו שני ארונות (ירושלמי שקלים ו, א). נצעד בעקבות פירושו של רש"י שביאר על פי שיטת ר' יהודה בן לקיש בירושלמי (שם י, א) "לא זה הוא הארון שעשה בצלאל". כלומר: היו שני ארונות. רש"י הוכרח לטעון כך, כי לפי שיטתו (שמות לא, יח) הקב"ה ציווה לבנות משכן רק לאחר שירד משה מן ההר עם הלוחות השניים. ברור אם כן שהציווי לבנות ארון, שניתן לפני נתינת הלוחות השניים, אינו זהה לציווי על הארון במשכן ולא מדובר על אותו ארון.

ראינו שארון העץ נועד להניח בו את הלוחות השניים כשירד משה מן ההר. האם ארון זה המשיך להתקיים לאחר בניית הארון השני והקמת המשכן?

פשטה של פרשת המסעות בספר במדבר הוא ש"שני ארונות היו מהלכין עם ישראל במדבר" (ירושלמי שם). בתיאור המסע במדבר, נסעו "הקִהְתִּים נְשָׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ" (במד' י, כא) בין דגל מחנה ראובן לדגל אפרים. הקהתים הם נושאי הכלים, שנשאו גם את הארון, ומן הסתם גם הארון היה איתם. ראייה נוספת לכך שהארון נסע במרכז עולה מפסוק אחר שנאמר בתיאור המסעות (שם ב, יז): "כִּפְאֶשֶׁר יִחַנוּ בֵּן יִסְעוּ, הַמְשׁוּוֹה בֵּין סֹדֵר הַנְּסִיעָה לְסֹדֵר הַחֲנִייה. מההשוואה זו עולה שכשם שבחניה הארון נמצא בתוך המחנה, כך גם בנסיעה. מאידך, בתיאור המסע נאמר (במדבר י, לג): "... וְאֲרוֹן בְּרִית ה' נִסַּע לְפָנֵיהֶם דָּרָךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לְתוֹר לְהֵם מְנוּחָה." הפסוקים נראים כסותרים - האם נוסע הארון לפניהם או שהוא בתוך המחנה? מכאן נראה שבאמת שני ארונות היו. במרכז המחנה הלך הארון שבמשכן, הארון המצופה בזהב שאותו עשה בצלאל; ואילו לפני המחנה הלך ארון העץ שעשה משה.

מה היה תפקיד הארון ההולך לפניהם? מתיאור המסע נראה שתפקידו היה 'לתור להם מנוחה' - לחפש ולהכין את מקום החניה הבא. אך מצאנו במקרא שהארון הלך עם הצבא בזמן מלחמה. כך נראה מתוך דברי אוריה

החתי אל דוד, בזמן המלחמה שערך צבא דוד על עמון (שמ"ב יא, יא): "הָאָרוֹן וַיִּשְׂרָאֵל וַיהוּדָה יִשְׁבִּיִם בְּסֻכּוֹת." נמצא שהיה ארון שהיה יוצא עמהם למלחמה (רש"י שם).
מה היה בתוך ארון העץ? כשירד משה מהר סיני, שם בארון שעשה את הלוחות השניים. אך כשנבנה המשכן, הוכנסו הלוחות השניים לתוך הארון שבמשכן. מה היה איפוא בארון של משה שהלך לפניו?
ר' יהודה בן לקיש בירושלמי הנ"ל מבאר שבארון זה היו מונחים שברי הלוחות הראשונים.

נסכם מה שראינו עד כה: לפני שקיבל משה את הלוחות השניים, נצטוו לבנות ארון עץ. אפשר לפי שיטה זו, שמייד הכניס לתוך הארון את שברי הלוחות הראשונים (ר"א מזרחי, במד' י, לג). כשירד משה מן ההר, הכניס לארון שבנה (גם) את הלוחות השניים והם שהו בו עד שהוקם המשכן. משהוקם המשכן הוכנסו הלוחות לארון שבמשכן, ובארון העץ נותרו שברי הלוחות הראשונים. הארון שבמשכן היה תמיד במרכז המחנה. בשעת חניה הוא היה במקומו שבתוך המשכן; ובשעת מסע הוא נסע עם שאר כלי המשכן במרכז שדרת המסע, בין הדגל השני לשלישי. לעומת זאת הארון שעשה משה ובו שברי הלוחות, היה נוסע לפניו ויוצא עמם למלחמה.

מהו היחס בין ארונות אלה? לכאורה הדברים פשוטים. שכינה שורה במרכז המחנה, שם המשכן והלוחות הכתובים בידי ה'. הענן ההולך לפני המחנה וארון שעשה משה שהולך אחריו, הם מעין שלוחה, כמים היוצאים מהנביעה העיקרית - מבית ה' - ומשקים את כל סביבותיהם. המקור הוא המשכן, וכל השאר – ובכלל זה הארון שעשה משה ובו שברי לוחות – מושפעים מהמקור.

אלא שראייה זו של הדברים אינה שלמה על פי דברי רש"י עצמו. כפי שהזכרנו, לדברי רש"י הציווי על מלאכת המשכן ניתן רק כשנמחל לישראל על חטא העגל כשירד מההר עם הלוחות השניים. אפשר אם כן, שמטרת המשכן היא לכפר על מעשה העגל (תנחומא תרומה ח), ואילו לא היו חוטאים לא היה המשכן נבנה. לפי זה נוכל לענות על שאלה שהטרידה כמה פרשנים. אם רק לקראת נתינת הלוחות השניים נצטוו משה לבנות ארון, היכן היו אמורים להיות הלוחות הראשונים אילו לא היו נשברים?

תשובה אפשרית לכך היא (ר' למשל דברי האור החיים ועוד), שעצם בניית ארון ללוחות היא תוצאה של חטא העגל. לפני החטא היו הלוחות עומדים ללא ארון ולא היה בכך פגם או חסרון; שכינה היתה יכולה לשרות בכל מקום והברית בין ישראל לה' היתה יכולה לעמוד גלויה לעין כל. אבל אחרי החטא מתגלה השכינה אחרי מסך ויש צורך להסתיר את הלוחות.

רעיון זה נכון לגבי שני הארונות. מטרת שניהם היא להסתיר את גילויים של הלוחות. אלא שבכל זאת יש הבדל ביניהם.

המשכן מסמל את הויתור. את ההבנה שאחרי החטא הצטמצמה השכינה לתוך המשכן. "לולא הקלקול היה ראוי להיות השכינה בתחתונים בכל מקום משכן ישראל... והיה כל מחנה ישראל כמו קדושת מקום המשכן (פרי צדיק ואתחן ה). " עם בניית המשכן אנו מסתפקים בקדושה פחותה בכל מחנה ישראל.

ארון העץ ובו שברי הלוחות הראשונים, מסמל ומזכיר שהיתה אפשרות אחרת. בראותנו אותו אנחנו זוכרים שלוחות הראשונים ביטאו נסיון של הקב"ה לשרות בתוכנו בכל מקום. הנסיון אמנם לא עלה יפה ועל כן הלוחות נשברו, אך השאיפה שהוא מבטא ממשיכה להתקיים. לא במקרה זה הארון ההולך למלחמה, כי הוא

מבטא את השראת השכינה לא רק בנקודת המרכז – במקדש, אלא את השכינה השורה בכל מקום, גם בשדה הקרב. אלא שהשראת שכינה זו אינה שלמה ושברי הלוחות מבטאים את המאמץ להביא את דבר ה' לכל מקום. על כן הם יוצאים למלחמות ה'.

לאורך כל ההסטוריה ובחיי כל אדם קיימות שתי דרכים אלה. הדרך של ההתכנסות פנימה כדי לבסס עליה רוחנית והדרך היוצאת החוצה שאינה מוותרת של שאיפה ומאבק מתמידים, על אף הסיכון הכרוך בהם. הדרך הראשונה מלאה הוד ופאר. היא אינה מסתכנת יתר על המידה ומגיעה להישגים שניתן לראות, אך חסרונה הוא בכך שהיא מוותרת מראש על כל מה שאינו בתוך עולמה. הדרך השנייה נתונה בארון עץ ומקומה בחזית. ככל שהקשיים בהם תיתקל יהיו גדולים יותר, כך הסיכון יגדל. הלוחות יכולים להשבר שוב. עם זאת, גם הסיכוי שבה גדול יותר. בכוחה של ההתמודדות להרחיב את בסיסה של העליה הרוחנית ולהביא לגאולה במדרגה גבוהה יותר. בראייתה האופטימית דרך זו רואה בארון העץ ובלוחות השבורים שבתוכו את אפשרות חיבורם של הלוחות מחדש.

שבת שלום ומבורך